

**Runar M. Thorsteinsson, *Jesus as Philosopher:
The Moral Sage in the Synoptic Gospels***

Oxford: Oxford University Press, 2018.

224 pp.

ISBN 9780198815228

Монографија *Jesus as Philosopher: The Moral Sage in the Synoptic Gospels*, исландског новозаветника Рунара Торштајнсона, пружа корисне информације о разумевању Исусовог учења у светлу грчко-римске философије. Аутор прави поређења и контрасте у синоптичким еванђељима између Исуса и различитих философских школа. Студија следи консензусни став о редоследу састава синоптика, читајући од Марка преко Матеја до Луке и пружа корисне информације по питању историјског Исуса, упуштајући се тако у дијалог са већ чувеним делом Стенлија Портера *When Paul Met Jesus* (Cambridge University Press, 2016). Својим делом аутор нуди нова решења по питању утица-

ја паганске философије на рано хришћанство, што је природан след након његовог истраживања односа Јустина Мученика и стоицизма. Стога закључује да „етика врлинâ Исусовог покрета према шује етику различитих философских школа, посебно у погледу учења о богатству“ (10).

У првом поглављу, аутор даје летимичан, али осветљавајући преглед философије првог века нове ере. Иако је свестан порекла сваке школе, он описује философску сцену раног империјалног Рима, фокусирајући се на заједничке тачке са *Исусовим њокреџом*. Примећује да је идеја философије била усредсређена на живот мудраца, што је резултирало философским текстуалним заједницама које су омогућава-

ле читаоцу да реформише живот присталица у широј заједници. Торштајнсон идентификује њихов циљ као *етику врлинâ*, при чему је врла особа неко „ко поседује идеалне карактерне особине и у складу с тим се понаша у било којој ситуацији“ (13). Свако ко има основно знање о Новом завету може да види како ове етике врлинâ осветљавају епизоде еванђеља, која помажу појединцима унутар *Исусовој покрети* да разумеју нове аспекте његовог етичког кодекса.

Међутим, Торштајнсон не објашњава у потпуности како хеленистичка *етика врлинâ* утиче на синоптичка еванђеља (7). Имајући у виду његову дискусију са споменути делом Стенлија Портера *When Paul Met Jesus*, могло би се очекивати неко плодно, иако можда чак и спекулативно утемељење за постављање Исусових учења више у сферу хеленистичке философије, него, рецимо, фарисејског јудаизма. Приметно је да апостол Павле лакше користи метафоре хеленистичке философије него Исус Новог завета, а идеја да етика врлинâ Новог завета мора бити иновација хеленистичке философије — проширујући рад који је Стенли Стауерс посебно посветио Матејевом *Еванђељу* — изгледа да не може најбоље доказати студија која се фокусира на три синоптичка еванђеља, а да се не бави и Исусовим етичким учењима у *Еванђељу по Јовану*, па чак и у неканонским еванђељима.

При томе није неопходно захтевати да хеленистичка философија дође до моралности Марије и Марте, односно до аргументације да нас презаузетост спречава да квалитетно проводимо време са вољенима. Разматрање случаја пропутованог апостола Павла могло би осветлити начин на који би Исус могао бити истовремено приказан и као апокалиптичка и као философска фигура — да је упознао Павла или другог фарисеја попут њега.

Стога, Торштајнсон започиње следеће поглавље поређењем Исуса из Марковог *Еванђеља* са киницима и стоицима. Изостављајући анализу одеће Јована Крститеља, он тврди да одећа ученика може указивати на Маркову конкуренцију са киницима (37). Карактеристична је његова тврдња да прелазак породице на страну Христових верника није био само паралела са стоицима, већ и обележавање стварног и болног распадања породичних веза јер су верници усвојили начин живота који њихове биолошке породице нису прихватале (40). Ипак, иако у основи храбри, ученици су ипак приказани како по води путују уплашени (Мк. 4, 38–41). Сам Исус објављује да је „дубоко ожалошћен чак и до смрти“ и моли Бога да га ослободи чаше његовог предстојећег погубљења (14, 33–36). Торштајнсон прави контраст негативном погледу на страсти у стоицизму и описима јеврејских

личности као што су макавејски мученици (65–66). Упркос могућој конкуренцији са киницима, Марков Исус је „потпуно емотиван на начин какав није била ни једна хеленистичка философска школа“ (72).

У наредном поглављу о Матејевом *Еванђељу* и даље се појављују неслагања између Исусових учења и киничко-стоичких традиција. Исус указује да идеални верник „није мудар и школован ученик, већ дете“ (97). Таква наклоност према невинима превазилази прекоревање фарисеја као лицемера као паралелу са сократовском критиком софиста (103–104). Ипак, философски утицај остаје у терминима и идејама. Аутор указује на сличности између Епиктета и Исуса у коришћењу језика за моралну поуку (114). Исусово инсистирање да ученици буду „савршени“ могло би се схватити као начин описивања израза идеалног лика у „одговарајућим поступцима“.

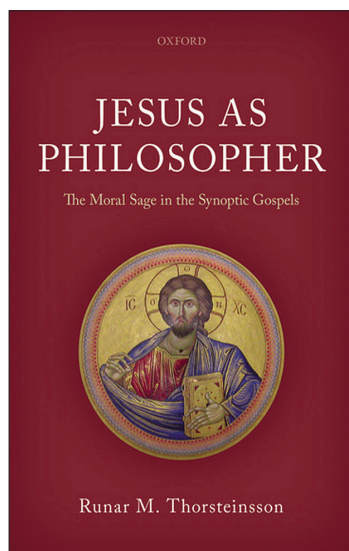
Дела айостолска, према овој студији, садрже језичка и концептуална преклапања са класичном теоријом етике врлина која показују Лукину свест о томе (159).

Торштајнсонове референце су уверљиве. Мудрост се појављује више пута у Лк, протежући се од Исуса — детета које расте у мудрости, до Исуса пред крај времена, дајући ученицима мудрост заједно са лепотом. Остали философски концепти у *Еванђељу* *по Луки* укључују понизност, знање, промишљеност и умереност. Поглавље о апостолу Луки свакако вреди прочитати свима који желе да тумаче треће *Еванђеље*.

Ипак, поглавље о Лукином *Еванђељу* имало би велике кори-

сти од разматрања, за ову студију важних закључака истраживања о историјском Исусу и њему сличних философских фигура. Поред тога, у циљу проналажења додирних тачака са хеленистичком философијом, аутор тематизује социјалну улогу женских фигура у Лукином *Еванђељу*. Торштајнсон

се слаже са прошлим тумачима: „како Бовон такође истиче, грчке жене су уживале више слободе од јеврејских, и овај аспект Лукине приче треба посматрати у светлу хеленистичког контекста“ (137). Иако је сигурно тачно да су оснажени женски ликови одлика и Лукиног *Еванђеља* и *Дела айо-*

сѿолских, није истина да су Исуси других ранохришћанских текстова били у складу са идеологијом која је женама онемогућавала вршење утицаја на њихова домаћинства. Независно истраживање морало би имати одређену тежину у истраживању ове теме. Исус, Иродијада и све Марије су у тренуцима приповедања за више еванђеља, синоптичка или не, Јевреји. Чини се да овде реакционарна критика супротставља хеленистичког историјског Исуса несавршеном хеленистичком Марку и управо хеленистичком Луки. Нејасно је зашто имамо монолитни хеленистички став и монолитни јеврејски став у односу на слободу жена, и то би требало боље објаснити, јер је Лукин текст из 10, 38–42 дефинитивно уроњен у хеленистичку философију из других разлога, а не само због бриге и заузетости. Ако Торштајнсон прихвата да стоичке макевејске мученике назива Јеврејима, зашто онда не и философска Марија и заузета Марта?

На крају, Торштајнсоново суштинско питање је управо у томе да ли се може пронаћи тачке

контраста између синоптичког Исуса и философâ. Успео је у овом напору. Богатство, на пример, није равнодушно за Исуса, али јесте за философе. Исус, а не стоици жели следбенике који су мудри као змије и невини као деца. Иако се за ову књигу не може рећи да има систематску тезу, осим поређења примера и контраста, она је богата и евокативна студија, па се може препоручити читаоцима који су заинтересовани за синоптичка еванђеља и хеленистичку философију.

Милан Кострешевих
(milan.kostresevic@gmail.com)
Теолошки факултет
Универзитета у Берну

□